

A készségek kimunkálása mindig fáradságos munkával jár, igen sok türelmet, kitartást követel a tanulóktól és a pedagógusoktól egyaránt. Ehhez a munkához eddig kevés segítséget kaptak az általános iskolai ének-zene pedagógusok. A témához kapcsolódó szerzők elsősorban az általános pedagógia és pszichológia elméletén át közelítettek; a gyakorlat felől, az iskolai nevelésre irányulva, szerényebb mértékben járultak a fejlesztés hatékonyságához.

A szerző legfőbb érdeme, hogy az idevonatkozó általános pedagógiai, pszichológiai és szakmetodikai ismeretek helyes szintézisét igen *bő gyakorlati repertoárral* egészítette ki, amely összefoglalja, rendszerbe szedi a különböző nevelési területek tevékenységformáit. 25 ritmikai és metrikai gyakorlati formát ajánl szép rendben, szisztematikus elrendezésben. A fejlesztés logikáját az adja, hogy a játékos feladatok alkalmazásától indul el és eljut az alkotó jellegű feladatokig. 38 gyakorlati formát kínál a *relációutadat* (melódia) fejlesztésére. A szerző jól látja e terület fejlesztésének fontosságát, ismeri buktatóit, gondjait, nehézségeit, „objektív” akadályait. (Az objektív akadályok alatt a veleszületett adottságok bizonyos korlátait értem!) Így tehát nem véletlen, hogy a legnagyobb gyakorlati készletet e téren vonultatja fel a szerző. A jelek és a különböző hangmagasságok kapcsolódására, azok automatikussá tételére helyes gondot. A változatosságot, de legfőképpen a logikus rendet az jelenti, hogy a hangzás-jel kapcsolataiból elindulva jut el a jel-hangzás különböző kapcsolatainak kimunkálásához, azok megszilárdításához — a pszichológia nyelvén szólva —, a zenei jelrendszer automatizmusaihoz. Külön hangsúlyozza ebben a munkában a dallamdiktálás fejlesztő hatását, a belső hallás és a tonalitásérzék fejlesztését.

A Papp Géza által megjelölt készségfejlesztő úton világosan kitűnik, hogy a *zenei írás-olvasási készség* legfontosabb résztevékenységeit a ritmus- és dallamjelekhez kapcsolódó hangzások adják. A különböző relációk sorrendben való fejlesztése serkenti a tudat működését, alakítja a relációutadat, amely aztán könnyedén képes lesz az információfelvételre, illetve az információk áramoltatására. A készségfejlesztés e ponton kapcsolódik elsősorban a magasabb szintű recepciókhoz, illetve ideatív (kognitív), emocionális, esztétikai tevékenységekhez.

Az *együtthangzások* (többszólamúság) recepciójára, feldolgozására 19 gyakorlati formával szolgál. A figyelem egyszerű megosztásának fejlesztésétől, a dallami két- és többszólamúságon át vezeti az utat a vertikális gondolkodáshoz, a hangzatokhoz, a különböző hangszínek felismeréséhez. Itt felvetődik a kérdés, hogy e tevékenység hogyan és milyen ponton kapcsolódik a különböző jellegű készségekhez. A készségek kimunkálása végeredményben egy folyamat, de ez a folyamat szakaszolható. Az egyszerű szenzomotoros kapcsolatok kialakításától az interiorizációig tart. A többszólamúság zenei tevékenységformái a készségfejlesztés felső szakaszaihoz tartoznak. Egyfajta transzformációról van itt szó, nevezetesen az egymás után megvalósuló dallamrelációk egymás fölé kerülnek, vertikális helyzetben hangzanak, vagyis összecsendülnek. A készségfejlesztés alacsonyabb szakaszaiban lineáris viszonyt képeznek a hangzási relációk. Két hangzás közötti rezgésszám-különbséget kell érzékelniük, reprodukálniuk, produkálniuk a tanulóknak, míg a többszólamúság fejlesztésének megkezdésével a rezgésszám-különbség megfigyelése mellett az együtthangzás minőségét is be kell fognia a figyelemnek, azaz a tudatnak. Egyfajta alkalmazás is e tevékenység, amely feltétlenül plasztikusabbá teheti a kialakult készségeket.

A *zenei tagolás*, szerkezet felismerésére, alkalmazására 10 gyakorlati formával szolgál. A szerkezeti jellegzeteségek felismerésével indítja e fejlesztést, vagyis a zenei tagolásban, szerkezetben való tájékozódástól juthatunk el — a szerző ajánlásai alapján — az alkotó jellegű feladatok alkalmazásáig.

A résztevékenységek bizonyos formai keretek között valósulnak meg. Ezek a keretek, azaz szerkezeti formák utat nyitnak szélesebb ívű kapcsolatok létrejöttéhez, kialakításához, bevééséhez, egyben újabb memória-egységekkel bővíthet a tanulók tudata. Pontosabban a dinamikus sztereotípiákra gondolok, amelyek valamennyi jó szinten kinyilatkoztatott készségben bizonyos mennyiségben jelen vannak. Tehát ebben az értelemben feltétlenül e tevékenység is szolgálhatja a hajlékonyabb írás-olvasási készség kialakítását.

Mindent összevetve, 92 gyakorlati formából válogathatnak a gyakorlati pedagógusok, s ez számszerű értékét tekintve is jelentős mennyiség, de ha még feltöltődik étellel, mozgással, tevékeny-

séggel, motivációval, alkotó kedvvel, akkor pedig jelentős mértékben hatványozódik. Ezek a formák a gyakorlat termőtalajából fakadnak. Olyanok, amelyek egy részét az iskolai gyakorlat már eredményesen alkalmazza, bizonyos százaléukat pedig elsőként kínálja fel a szerző a szilárdabb írás-olvasási készség fejlesztéséhez. A könyv tanulmányozása kapcsán világossá válik, hogy minél változatosabbak, színesebbek eljárásaink, minél jobban alkalmazkodunk az általános iskolai tanulók életkori sajátosságaihoz, az új tantervi célkitűzésekhez, annál inkább részt tudunk vállalni a tanulói személyiség fejlesztéséből.

Az írás-olvasás komplex készségének fejlesztésével egyidőben felvonultatott tevékenységformákkal, változatos gyakorlati módszerekkel megfelelő mértékben fejleszti az „egyszerűbb” ritmus- és olvasási készségeket is. Ezeken túlmenően a szerző beleszövi munkájába az alkotó- (improvizációs) képesség fejlesztését is, amely képességfejlesztés egyben megoldja a kialakítandó készségek végső megszilárdítását.

Papp Géza neve jól ismert a zene-pedagógiában. Publikációi nagy pedagó-

giai és szakmetodikai műveltséget árulnak el, amelyhez óriási gyakorlati tapasztalat is járul. Jóleső érzéssel könyvelhetjük el, hogy jelentős szakmai tartalékból most már ezen az információs csatornán is érkezik segítség az általános iskolai ének-zene szakos pedagógusok számára.

A könyv rövid ismertetését és ajánlását az Előszó néhány mondatával zárom, amelyet a szerző fogalmazott meg: „Mondanivalóm mindenkinek szól, aki az ének-zene tantárgyat tanítja vagy tanítani fogja. Mégis e kis munkát az országos szakfelügyelői kar tagjainak ajánlom. Ők ismerik legjobban az általános iskolai énektanárok munkáját, ők tehetnek legtöbbet azért, hogy a gyakorlatban jól bevált eljárások közzé kerüljenek. Annak örülnék igazán, ha az itt megfogalmazott gondolatok, a rövidebben vagy hosszabban leírt eljárások újabb és újabb módszerek, pedagógiai fogások alkalmazására serkentenek a szakmabeli olvasókat.”

(Tankönyvkiadó, Bp. 1981. 155 old.)

Illés András

Egy kiátkozott műfaj, amely meghódította a világot

— A tudományos-fantasztikus ifjúsági regényekről —

Abban, hogy *Swift* *Gullivere* vagy *Verne* regényei irodalmi művek-e, nem szokásos kételkedni. Az elmúlt évezredek fantasztikus utazásaitól sem vitatják el az irodalmi rangot. Igaz, az értéküket nem milliós példányszámaik alapján hitelesítették, hanem az érték lett újabb meg újabb kiadások garanciája. Hol van ma már a *Swift*-korabeli társadalom, amelynek színét és áhított visszáját a törpék meg a lovak országa olyan plasztikusan mintázta! De ettől ezek a könyvek nem veszítették el aktualitásukat; ma is van mondanivalójuk az olvasó számára. Egy óvodás gyerek is megmosolyogja *Verne* léghajóit és sok különös technikai találmányát. De a *Verne*-regényeknek változatlanul tetemesre rúg az olvasótáboruk. A kérdés magától adódik: vajon a ma *Gulliver*-jeire és *Servadac* *Hector*-jaira — mondjuk száz év múlva — hederít-e még valaki?

A tudományos-fantasztikus irodalom, a sci-fi elképesztő méretekben eluralkodott elsősorban az Egyesült Államok, valamint Nyugat- és Közép-Európa könyvkiadásában. E műfaj (műfaj?) ősei között emlegetik *Swift*-et és *Wellset* csak-

úgy, mint *Čapeket* vagy *Jókait*. De az elődök közé befér a teljes mese- és mondavilág, a vadromantika, az indián-, a cowboy- és a detektívregények éppúgy, mint századunk mélypszichológiától terhes irodalma. Csakhogy épp ez a parttalanság az, amely magát a műfajt is megkérdőjelezheti. Jóllehet átfogó sci-fi-monográfia ez idáig még sehol sem jelent meg, számos esztétának és kritikusnak akadt már eddig is elemezni- és vitatkoznivalója a tudományos fantasztikus művek mezején.

Elisabeth Simon szerint a science-fiction irodalomnak a pusztai fikciókkal való játszadozáson alapuló hatása jelentősen csökkent világunkban, melyben a tömegesen születő műszaki csodák megszokottá váltak. Szerinte ma már az űrutazás nem jellegzetesen sci-fi téma. Úgy véli, hogy — szemben a korábbi tudományos-fantasztikus irodalmi művekkel, amelyekben a szereplők a cselekménynek voltak alávetve — ma számos regényben a szereplők lélekábrázolásának elmélyítését szolgálják az utópikus elemek. Ezekben az egyén összeütközésbe kerül a társadalommal, de ebből az összeütközésből általában nem